

Woensdag 10 mei 1916 – ochtendeditie

Londen, 9 mei. Engels stafbericht: Vannacht zijn mijngevechten geleverd ten oosten van Ieper. De toestand is er niet door veranderd.

Weinig en onbelangrijk geschutvuur van weerszijden.

De koning der Belgen.

Havre, 9 mei. De koning der Belgen heeft vandaag in zijn hoofdkwartier Paul Deschanel, de voorzitter der Franse kamer, ontvangen, die hem verzocht het beschermheerschap van het Frans-Belgische ententecomité te aanvaarden, waarvan Deschanel president is.

Het leven te Antwerpen. Van onze correspondent Emanuel de Bom.

Antwerpen, 5 mei.

De mensen geven er zich nauwelijks rekenschap van. Maar, boven alle woeling der wereld, buiten alle beroering en omwenteling, ongestoord, onverstoort, gaat voor de heerlijke wentelgang der seizoenen. Voor twee weken was de hemel één geschrei boven onze hoofden, een zeurig getraan, een kille klammigheid. Toen, die paasmorgen, opeens de lente, met een zilveren zon in een vlekkeloos blauwe hemel en overal het jonge uitspringende groen. En nu, in weerwil van die blijvende zielige ellende onder de redelijke schepselen Gods, nu is ons dat kind van "louter niets dan lieflijkheid", waarvan de dichter van mei verhaalt, kostelijk geboren. Toch is het weer mei geworden!

Waar is de winter thans? Wie denkt er nog aan. Brueghel schreef boven een van zijn prenten dit woord "De slibberachtigheid des menschen bestaens", en op een oud 17^e-eeuws boekje lees ik

vandaag deze leuke titel; “De listige onstantvastigheyt des werelds”. Menselijk, al te menselijk!

De natuur staat onze haat of onze liefde niet ten gebode: haar wet is voor ons het hoogste bevel, en al sloten we onze ogen voor de duizenderlei nieuwe klanken die nu zijn ontwaakt, de betovering ontgaan we niet. “Een nieuwe lente en een nieuw geluid” zijn verzezen, wij hebben de winterse korst van ons afgeschud, en in stille erkentelijkheid loven wij de Heer in Zijn schepping.

Dat was een heerlijke meiwandeling gisteren buiten de muren van onze stad. Wat ziet het er overal herboren en jeugdig uit. De seringen staan in bloei. De weiden zijn zo ver het oog reikt één bonte spikkeling van blank en geel. De rilde berken trillen in lentelijke huivering de jonge tere blaadjes. Nooit stond het gras zo groen, en het koren, op halve hoogte, wiegewaagt al sierlijk. Alleen de nadenkende eik is nog karig met zijn loof. Maar overal, overal zitten de vogels te kwinkelen. Wat een gemierel, een gefrazel, een geswatel en gekir. De leeuwerik tiereliert als een zingende pijl recht naar de zon, de merel fluit als een kwajongen, vinken en wielewalen kwinkelen en tieren, de koekoek, met zijn mollig hobogeluid, roept, en, in benden bij mekaar, ravotten en schetteren de mussen, die straatkapoenen. Eerlang komt de heldentenor ten tonele – de nachtegaal, en dan, met de zwellende, stovende zomer komt er wat verzadigde rust onder dat lustige volkje, dat – van alle kwaad onbewust – op twijg en tak, een verdieping hoger dan de mensen, zijn eigen leventje leidt. Wat zijn ze te benijden, de gasten, die nooit kranten lezen en er nooit in hoeven te schrijven ...

Wij ontdekken tegenwoordig iedere dag een nieuw stukje van ons eigen land. Vanochtend zegde mij een Antwerpenaar met grijze haren en veel ervaring: “hebt ge ons stadpark al eens goed bekeken? Wat is dat toch een parel!” Wij ontdekken nu dagelijks ons park, waar

vroeger alleen de eenden, de zwanen en misschien ook, maar vermoedelijk onbewust, de vrijende paartjes van genoten. Het park is nu een Elyzeese tuin geworden voor velen. Op ieder uur van de dag is het daar heerlijk: 's morgens als het blonde licht spiest door het tere loof en op het frisse vijverwater de eendjes plonsen en buitelen in het jonge licht; 's middags als de warmte er broeiend is en men onder gouden regen of oranjebloesem een geurige schuilplaats zoekt; en als de avond daalt en het schemert in de pandjes en de westerhemel ambergeel en plechtig verwaast: het is daar altijd een nieuwe schoonheid. En die schoonheid, ze ligt voor het grijpen. We hadden ze, we hebben ze nog.

Reeds dadelijk als ge buiten de wallen komt – waar nu ook soldaten hardnekkig in de zon staan te spitten, om ook op het geringste strookje grond de laatste aardappel te winnen: naar het schijnt wordt de arbeid hun soms lichter gemaakt door een foeterende militaire kapel, stel u dat voor! – reeds dadelijk is het een gevoel van verkwikking. Wij hebben toch zo lang binnen de muren gevangen gezeten. En als dan, als nu, aan de verre horizon geen knaleffecten ons weer tot deze tijd terugvoeren, dan kunnen we ons een ogenblik aan de illusie overleveren, dat alles weer is als voorheen, dat het weer zoete peis en vree is.

Wij liepen recht door het gulle en vele land, oostwaarts, in de streek van Deurne, Wijnegem, Schoten en zo, langs het Poersbos, over Merksem terug. Wat in ons land schoon, en hoe zalig staan, te midden der voorjaarsweelde, de oude hoeven verscholen onder het hoge geboomte. Wat een brede, sierlijke lijn in ons vlakke, zenuwbedarende landschap. Wat een geestige bochten beschrijft het riviertje “Het Schijn” genaamd, daar tussen Deurne en Schoten. Wat een fraaie oude kastelen en landgoederen, welke boeiende puinen, waar legenden aan verbonden zijn, komt ge op uw weg tegen. Daar liggen tegenover de vermaarde taverne de Bosuil (door Henri de

Brackeleer geschilderd) de laatste brokken van het zestiende-eeuwse slot Gallifort, door Theodoor van Rijswijk in een ballade bezongen:

De bouwval, die gij ginder ziet,
Was eens een trots gesticht;
De tijd, die alles nederstort,
Smeet ook het aadlijk Gallifort,
Met wal en torens klein en kort,
Zo als het daar nog ligt.

Niet erg romantisch gezien, nietwaar? Helaas het mooie oude torentje, dat een doelwit of voorwendsel tot wandeltochtjes was, en dat daar achter een krozige watergracht, waar lisbloemen bloeiden, en overgroeid met veil, tussen allerlei wild gewas oprees: dat torentje is aan winterstorm en windgeweld ten onder gegaan: het Galifort-torentje is een paar maanden geleden ingestort. Van het oude kasteeltje, - in de 16^e eeuw het zomerverblijf van de bekende Neurenbergse koopman Lazarus Tucher, een steunpilaar van de Antwerpse Borse, in de Spaanse tijd reeds beschadigd en in de aanvang der 18^e eeuw gedeeltelijk afgebroken, tot een eigenaar van het einde van diezelfde eeuw het in een brief als “een oud vervallen kot” beschreef – van het oude kasteeltje blijven nu alleen over de oude klimopbegroeide ingangspoort met een wapen, nog zichtbaar in een steen erboven, een stuk afbrokkelende muur en een mooie ronde boog; de toren, het fraaiste deel van deze ruïne, die, blijkens een lichttekening omtrent 1850 nog een prachtig geheel te zien gaf, is nu, niet door oorlogsgeweld, maar toch tijdens deze oorlog, in een hoopje groezelig puin veranderd. Jammer toch!

Iets verder vindt men nog een fraai kasteel uit het begin der 17^e eeuw, Couwelaer genaamd, of de Leckbors; en men vindt er een Bisschoppenhof, waar in de middeleeuwen de schepenbank van Luik

zetelde, en een oude hoeve, die in de 16^e eeuw naar zijn bezitter “Den Duits” heette.

Maar genoeg archeologie, nietwaar, in de schone maand van mei? En toch is de folklore hier levend terug te vinden. Vonden we niet voor een boom met het aloude lievevrouwenkapelletje een meiboom geplant, waar vermoedelijk een door een dichterlijke onderpastoor gerijmd, zeer eenvoudig gedichtje was opgehangen, omringd met versiering van brembloemen, astertjes en papieren linten? Ik schreef het af en het luidt als volgt:

Ave Maria

Maria Maagd, o Moeder van ons allen
Nooit tevergeefs roept men uw bijstand in.
Wij zijn helaas in smerten diep gevallen
Komt ons te hulp met Jezus, o grote Vorstin.

O Moeder van de Here
Maria, bid voor ons
Opdat de Vrede wederkere
Heel spoedig en voor altijd.

O Moeder lief wij stellen al ons betrouwen
Alleen op U, op uw barmhartigheid
Gelief ons bitter lijden te aanschouwen
En geef ons weer geluk na deze droeve tijd.

O Maria o Moeder zoet
Aanhoor toch onze bede
Wij vallen U zo smekend te voet
Ach schenk ons toch de vrede.

Wees gegroet Maria.

Een mei van vroomheid, nietwaar? Wanneer de mei van vrede, waar dit arm volk om bidt?

Men meldt ons uit Eindhoven:

Nabij Arendonk, op 500 meter van de Nederlandse grens, hebben de Duitsers de elektrische draadversperring voltooid, zodat niemand meer over de grens kan.

Woensdag 10 mei 1916 – avondeditie

Aan het Engelse front – Achter het front.

Londen, April.

In vier dagen hebben wij tussen 300 en 400 km van Noord-Frankrijk afgemotord. Het is een lieflijk land. Op sommige plaatsen is het merkwaardig Hollands: vlak, doorsneden van sloten, knotwilgen aan het water en ophaalbruggetjes van de huizen naar de weg. Dan weer is het sterk heuvelachtig. De eerste avond al, op weg naar ons château, hadden we prachtige vergezichten over wijduit glooiende valleien, geruit van wel onderhouden bouwland en bossen rossig bruin in het late licht. Het was als de verwezenlijking van een Millet, toen we langs een lage weg voortsnellend het donkere bouwland zagen opglooiën tot aan de wijde avondlucht en tegen de hemellijn de spichtige rij bomen en een ploeg met drie paarden. Het was moeilijk zich in te denken, dat de grote oorlog zich, 60 km ver misschien, had neergezet. Het was alles zo vredig en het land zag er zo welvarend en zo verzorgd uit.

Wat dat laatste betreft, het is een van de merkwaardigste verschijnselen die Frankrijk thans oplevert. Nergens ziet men

mannen van weerbare leeftijd behalve de Engelse soldaten en soms Franse verlofgangers. Maar overal ziet men de vrouwen werken op het land en de jongens en oude mannen doen wat zij kunnen. In een van de havensteden die we bezochten, zag ik jongens van ten hoogste 16 of 17 jaar zelfs optreden als trambestuurders.

Op onze verdere tochten dichter achter het front was het minder gemakkelijk de oorlog te vergeten. Iets anders is, dat men zich soms moest te binnen roepen, dat men in Frankrijk en niet in Engeland was. Een strook land van 40 of 50 km breed achter de loopgraaflijn is beheerst van kaki. Men ziet ze langs de wegen: troepjes ruiters, auto's met Engelse officieren, afdelingen soldaten die van de vuurlijn komen of na een rusttijd terugkeren. Eens ontmoetten we een eindeloze processie, muziek voorop, wagens en kanonnen volgend: het was een brigade, die weer naar de loopgraven ging. De mannen zagen er stevig en doorvoed uit. De stadjes en dorpjes in heel dat gebied zijn tjokvol van Engelse soldaten. Zij zijn er ingekwartierd en hebben zich met de bevolking verbroederd, voor zover de taalmoeilijkheid het toelaat. Men ziet ze opwandelen met Franse families. Ze onderhandelen uitvoerig met de winkeliers, die in heel die streek verbazende zaken moeten doen. Ze praten in groepjes met de dorpsschonen en flirten lichtelijk. Nog wat verder beginnen de motorlorries het land te bevolken. In lange rijen staan ze langs de wegen. In sommige stadjes belemmeren ze ons haast de doortocht. Het zijn zware wagens en hun veelheid is werkelijk verwonderlijk. Men begint te begrijpen, dat caoutchouc een rol speelt in deze oorlog en wat het betekent voor de Duitsers, dat zij het merendeel van dit transportwerk met lichte spoorlijntjes moeten doen; zolang de frontlijn bestendig blijft, is dat al goed en wel, maar zodra zij voor- of achteruitgeschoven wordt, moet het een geducht bezwaar zijn. De motorvrachtwagens dreunen af en aan; er lopen rode kruiswagens onder, van tijd tot tijd; en soms, waarlijk, is daar een Londense

motorbus! Het weerzien is niet zo treffend als ik verwacht had, want ik had me – zo is de inertie van onze verbeeldingskracht! – nooit voorgesteld, dat al het felle rood en geel en groen en wit van de Londense bus aan het front natuurlijk overschilderd wordt; en voor de ruiten zijn planken gespijkerd. Zo geweldig is het vrachtverkeer over Frankrijk's mooie straatwegen in die streek, dat ze vol kuilen en gaten zitten en gedurig herstel nodig hebben. Dat werk wordt overal gedaan door jongens en oude mannen. Om dat verkeer te regelen staan overal borden met aanwijzingen in het Engels. Bv. "This road is not for motor traffic" (Deze weg is voor auto's verboden), of: "Caution: railway crossing" (Voorzichtig: spoorwegovergang). Maar zo Engels is het alles niet, of twee Engelse vrachtwagens passeren elkaar rechtshoudend!

Dichter bij het front begint de oorlog zijn verwoestingen uit te stallen. Men weet, dat het hedendaags geschut meer dan 30 km ver kan dragen. Maar het schieten over zulk een afstand is kostbaar en onzeker. Het wordt dan ook betrekkelijk zelden gedaan. Men herinnert zich welk een opzien een jaar geleden het bombardement van Duinkerken baarde. Iets soortgelijks is Kassel overkomen. Kassel ligt op een berg in vlak land en het vergezicht dat men van dat stadje heeft, is onvergetelijk mooi. Op een goede dag kwamen er drie geweldige granaten ontploffen, door de Duitsers over een afstand van 35 km overgezonden. Ze deden geen schade. Maar er kunnen er daar en overal in dezelfde zone elk ogenblik weer komen. De kans is echter zo gering, dat het geen wonder is, dat de bevolking er zich niets van aantrekt en rustig onder de bedreiging voortleeft. De mens kan zich aan heel wat erger gevaren wennen. Dat blijkt in de streek onmiddellijk achter de Engelse loopgraven. Men kan zeggen, dat alle stadjes en dorpjes in een strook van 5 km aan deze zijde van de loopgraaflijn van de Noordzee tot aan de Alpen verwoest zijn, en nog vele op groter afstand daarenboven. Er zijn graden van

verwoesting. Soms is een dorp letterlijk uitgewist en is een kuil met puin en gruis al waaraan men kan weten, waar het gestaan heeft. Soms staan alle afgeknotte muren er nog, als in Pompei. En soms zijn er nog daken over en staat er tussen de bouwvallen nog wel eens een heel huis.

Zodra dat laatste het geval is, kan men er op aan, dat er nog mensen in het stadje wonen. En die mensen zijn zorgeloos en welgemoed, zo goed als gij het in Holland maar zijn kunt. Wij hebben chocolade en sinaasappels gekocht in een winkeltje in zo'n verwoeste stad, stellig geen 4 km van de Duitse lijnen. Het stadje ligt in puin. Maar een uitloper staat nog overeind en in het winkeltje leeft men vrolijk door het lugubere gedonder der kanonnen heen; drie of vier allerliefste kinderen speelden er rustig. – Ik heb een plaatsje gezien, grotendeels verwoest, waar een straatweg dwars doorheen loopt op de loopgraaflijn toe. De Duitsers konden die weg met gemak overzien. Men vond dat onvrij en plaatste er twee schermen van doek dwars eroverheen. Kan men zich iets "griezeliĳers" voorstellen? Wij moesten om die weg af te wandelen, vlak langs de huizen en in de schaduw blijven. Welnu er wonen mensen en het dorp had geen kwade zaken gedaan. Poperinge is een stadje 11 km van Ieper. Hoe Ieper er uitziet, zal ik trachten te beschrijven in een volgende brief. Iedereen weet, dat het verwoest is. Tussen Poperinge, dat herhaaldelijk is beschoten, en Ieper lag Vlamertinge. Vlamertinge is een voorbeeld van die plaatsjes, die door de oorlog ernstig zijn beschadigd. Behoef ik meer te zeggen om u te doen gevoelen, welk een onveilig stukje grond de weg van Poperinge naar Ieper is? Toch zijn de meeste huisjes tussen Poperinge en Vlamertinge bewoond. De estaminetjes staan nog open voor de dorstigen en ik zag een klein meisje ballen gooien tegen de muur van het estaminet "In het zwarte paard". Het was zondag, toen wij daar langs tuften. De bewoners hadden hun beste kleren aan. Vrouwen in zwarte japonnen en mooie

hoeden liepen langs de weg om bezoeken af te leggen, terwijl het geknal van het geschut door de lentelucht klonk. In een andere stad niet ver weg stonden de Vlaamse meidekens arm in arm te gekken met een paar Tommies. – Er is ergens een heuvel, van waar men een prachtig gezicht over het land en op de Duitse loopgraven, ettelijke km ver, heeft. Op de top van die heuvel staat een huis, met een paar schuren. Zij hebben er eens een aantal grote granaten op afgezonden, zonder veel schade te doen. Dat huis is bewoond. Ik praatte met de madam, een vrolijke Vlaamse. “Men went er zo aan, meniere”, vond zij. Zij had bezoek, kinderen speelden om het huis. Zij lachte maar en nam me mee naar de moestuin: daar lag een scherf van een granaat, zo zwaar dat ik hem nauwelijks kon optillen. Haar man was sergeant in het Belgische leger en zij was zulk een moedige opgewekte ziel, dat men haast zelf ging geloven, dat het knallend gepaf van de afweerkanonnen, waar de lucht net van trilde, maar gekheid was.

“Wanneer zij niet gedwongen werden hun huizen te verlaten, zouden ze nog veel dichter in de vuurlijn blijven zitten”, zo werd mij meer dan eens verzekerd. Het land wordt bebouwd zover het maar enigszins kan.

Commission for relief in Belgium.

Wij hebben het eerste jaarlijks rapport ontvangen van de hier ter stede gevestigde Commission for Relief in Belgium. Het rapport betreft de aankoop en het vervoer van levensmiddelen naar België gedurende het tijdperk van 31 oktober 1914 tot 31 oktober 1915. Wij ontlenen er het volgende aan. De commissie heeft aangekocht uit Amerika, Engeland, Canada, Indië, Argentinië, Nederland 890.552 ton tarwe, meel, rijst, erwten en bonen, vlees, spek, maïs, aardappelen, enz., kleren, enz. Aan giften in natura is ingekomen uit dezelfde landen een hoeveelheid van 98.300 ton goederen te

Rotterdam voor de Commissie tot steun in België. De goederen zijn van Rotterdam uit door de binnenscheepvaart naar België en Noord-Frankrijk gevoerd. Zo zijn er 2665 ladingen van gemiddeld 352 ton per boot verscheept. De kosten van lossen, overscheeping, vracht, verzekering enz. van de goederen, van hun aankomst te Rotterdam af tot hun aflevering op de bepaalde plaatsen in België of Noord-Frankrijk, hebben 2,15 gulden per ton voor het gehele jaar bedragen.

De commissie beschikt over 156 provinciale en gewestelijke opslagplaatsen in geschikte centra. Bijna al de meelfabrieken in België zijn door de commissie overgenomen en werken voor haar alleen. Deze fabrieken zijn aan de kanalen gelegen en worden door de commissie gebruikt als centra voor de distributie van meel voor de gemeenten in de omtrek. Over het algemeen is er zorg voor gedragen, dat overlading zoveel mogelijk vermeden wordt. Zodat bv. een ton tarwe te Rotterdam overgeladen in een lichter, te Bergen automatisch gelost wordt en binnen tien uur als meel gereed is voor de gemeenten in de omtrek, die het op eigen kosten moeten laten halen. Slechts zoveel meel wordt aan een gemeente verstrekt, als gerechtvaardigd wordt door een streng gecontroleerd verbruik, berekend naar de tegenwoordige bevolking. In het jaar, waarover het rapport loopt, zijn er vervoerd naar de provincie: Antwerpen 86.210 ton (meel, rijst, bonen en erwten, vlees, spek, maïs, aardappelen, enz.); Brabant: 70.677 ton; Brussel: 91.137; Oost-Vlaanderen: 91.280; Noordwest-Vlaanderen: 17.800; Zuidwest-Vlaanderen: 23.624; Henegouwen: 123.252; Luik: 92.109; Limburg: 30.447; Luxemburg: 25.677; Namen: 37.589; naar Noord-Frankrijk: 116.705 ton.